

Investigating the Role of Quality of Life and Defenseless Urban Spaces in the Tendency to Urban Violence (Case Study: Youth of Rasht City)

Nayyer Ebrahimi¹, RezaAli Mohseni^{*2}, Mahmoud Elmi³

1. PhD student, Department of Sociology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

2. Professor, Department of Sociology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

3. Assistant Professor, Department of Sociology, Tabriz Azad University, Tabriz, Iran

*Corresponding Author: Mohseni.net14@gmail.com

ARTICLE INFO ABSTRACT

UPK, 2022

VOL. 6, Issue 2, PP, 147-162

Received: 31 May 2022

Accepted: 06 Aug 2022

Research Articles

KEYWORDS: Quality of urban life, defenseless spaces, violence, Rasht city

Introduction: The city and its surrounding issues are the subjects that have always attracted the attention of researchers and thinkers in various fields. Living in the city has an impact on the individual and social life of people, which has been the subject of social scholars' thoughts since about two centuries ago. The multifaceted nature of these effects, processes, and existing details, within urban communities, has occupied many scholars from different sciences. Also, the growing process of urbanization in all parts of the world and with a greater acceleration in third world countries, quickly changed the situation, a process that has continued until now. Today, cities, where crowding and the density of social issues have developed in parallel seems to be a normal and familiar phenomenon. The statistics of unnecessary tensions, the loneliness of people in the crowd, gradual death, depression, psycho-physical diseases, aggression, cardiac arrests, etc. have made us well acquainted with the problems and social harms caused by the specific urban lifestyle (Kalantari and Musipour, 2013). One of the unfortunate consequences of the growth and expansion of cities is the increase in crime rates and social anomalies such as urban violence, which has become one of the major challenges of city officials and managers, which has involved them in one issue more than before, and they try to solve urban problems and social anomalies arising from them. Despite all the civilizational, human, and development achievements, cities have had, they today are full of spatial, social, and environmental imbalances that threaten all human and physical activities (Alizadeh and Anbar, 2016). The expansion of cities has always been associated with issues and problems, one of the most important of which, especially in big cities, is the issue of urban violence. In Gilan province, the city of Rasht, the capital of the province, is one of the large and immigrant-friendly cities in the country, where many people migrate to this city every year which leads to an increase in marginalization in this city. According to the head of the Civil Commission of Rasht City Council, in the last 10 years, the population of Rasht will increase by one and a half times. This is even though the urban infrastructure in Rasht is fragile and the lack of proper management in this area can lead to many social consequences, including social damage and urban violence. Considering the above, the main question of the current research is, what are the most important factors affecting the tendency to urban violence among the youth of Rasht city? The current research aims to study the degree of the tendency to urban violence among the youth of Rasht city and to identify the role of some factors (quality of urban life and defenseless urban spaces) affecting it in this city.

Methodology: The method of this research is descriptive-analytical and its type is applied. The method of data collection is a documentary and a survey (questionnaire). Data collection was done by using a closed-ended questionnaire with a positive direction and a five-point Likert scale of 1 to 5 (1 strongly disagree: 1, I disagree: 2, Ignore: 3, I agree: 4, I strongly agree: 5). The statistical population of the research is made up of 224,203 youth from Rasht city who are between 18 to 35 (Iran Statistics Center, 2015). The sample size was distributed through the Cochran formula of 384 people and by multi-stage cluster sampling method. Research variables include the quality of urban life, defenseless urban spaces, and urban violence. Using the research of Rabbani Khorasgani and Kianpour (1386), the quality of urban life was measured using the four indicators of "feeling of well-being", "feeling of satisfaction with life in the community", "citizenship standards" and "role status" in the form of a five-point Likert scale. In examining the concept of defenseless urban spaces using the research of

Cite this article:

Ebrahimi, N., Mohseni, R. & Elmi, M. (2022). Investigating the Role of Quality of Life and Defenseless Urban Spaces in the Tendency to Urban Violence (Case Study: Youth of Rasht City). *Urban Planning Knowledge*, 6 (2), 147-162.

Doi: <https://dx.doi.org/10.22124/UPK.2022.22360.1774>

Mansouri, Ghanimati, and Nafer (2016) the indicators of "legibility of urban space", "access to urban services", "density of activity in space", "architecture of urban space", and "continuous monitoring" Shahri" was used in the form of a five-option Likert scale.. The concept of urban violence has also been measured using Mohseni et al.'s research (2015) with the indicators of "psychological violence", "physical violence", "social violence" and "economic violence" in the form of a five-option Likert scale. To evaluate the validity of the research tool, the opinions of experts and professors (face validity) and convergent construct validity were used, and Cronbach's alpha method was used to evaluate the reliability of the questionnaire (Table 2). SPSS and AMOS software and Pearson correlation statistical tests and multivariate analysis (structural equation modeling) were used to analyze the collected data.

Results: The data analysis shows that there is a significant inverse correlation between the quality of urban life and urban violence and its dimensions (social violence, psychological violence, physical violence, and economic violence) according to the obtained significance level which is less than 0.05. ; As the quality of urban life increases, the tendency to urban violence (and its dimensions) decreases. However, there is a direct correlation between defenseless urban spaces and urban violence, and its dimensions (social violence, psychological violence, physical violence, and economic violence) according to the obtained significance level which is smaller than 0.05; This means that with increase of defenseless spaces, the tendency to urban violence is also strengthened. According to the obtained significance level (0.000), the quality of urban life has a -0.18 effect on urban violence; So with the increase in the quality of urban life, the tendency to urban violence decreases. Also, the effect of defenseless urban spaces on the tendency to urban violence according to the obtained significance level (0.014) is equal to 0.28; In such a way, increasing access to defenseless urban spaces increases the tendency of young people to urban violence. Also, the research results show that there is a direct correlation between defenseless urban spaces and urban violence and its indicators (psychological violence, social violence, economic violence, and physical violence); So that with the increase of defenseless spaces in the city, the tendency to urban violence also increases. In the experimental model of the research, it was also shown that defenseless urban spaces (0.28) affect urban violence. This finding is in line with the research findings of Mohseni Tabrizi et al. (2012) and Naibi et al. They are very important in creating a sense of fear and insecurity caused by the possibility of crime and violence. In other words, defenseless urban spaces provide conditions and situations that provide a suitable opportunity for the occurrence of any disturbance and violence and create fear.

Discussion: Urban spaces are somehow a trigger for violence, and it is not a coincidence that the frequency of crime and violence in one place is more than other places. From the point of view of sociology and urban planning scholars, there is a relationship between place and behavior, and behavior can be modified according to the effect of place, and with proper design, the physical environment will be able to prevent criminal behavior by eliminating hidden corners, secret places, and suitable escape routes. As it was observed in Mohseni et al.'s research (2015), in Tehran, the spaces and places that had proper design were less prone to crime and the citizens felt more satisfied. The physical environment can reduce violence by increasing the control, care, and surveillance of urban spaces, accessibility, and intervention of citizens in the use of space. In this context, Jackson, and Stafford (2009) while stating that crime can have a negative impact on people's quality of life as well as social cohesion and order, consider urban violence to be a manifestation of a set of social and political anxieties that turn into a cycle, and during it, worries and anxieties related to the crime lead to a decrease in health and quality of life, and on the other hand, a decrease in health leads to a greater understanding of vulnerability to victimization. Also, in social environments or areas where people do not have a good quality of life (low satisfaction, low level of services and citizenship standards, low sense of well-being, etc.), a high level of crime and violence is felt.

Conclusion: Quality of life is the way a person defines a good life and usually refers to happiness. People who have a high quality of life, feel a lot of pleasure and happiness and little discomfort and feel satisfied with their life. The presence or absence of psychological pressures, especially psychological pressures in urban life, has a significant impact on determining the quality of a person's life. Living in urban areas that have a low quality of life is full of chronic psychological pressures. The presence of dense and small houses with low-quality construction materials, massive population, lack of provision of proper urban services, lack of provision of proper health services, improper disposal of sewage, the existence of all kinds of social harms, etc. causes people to have a low quality of life and Do not feel satisfied with your life. Therefore, with the decrease in the quality of life among citizens, urban violence increases.

Highlights:

For the first time, the phenomenon of urban violence in the city of Rasht and its relationship with the quality of urban life and defenseless urban spaces were studied, and it is necessary to pay attention to the role of defenseless urban spaces and the quality of urban life in planning and making policies in the face of urban violence in the city of Rasht

بررسی نقش کیفیت زندگی و فضاهای بی‌دفاع شهری در گرایش به خشونت‌های شهری (مورد مطالعه: جوانان شهر رشت)

نیر ابراهیمی^۱، رضاعلی محسنی^۲، محمود علمی^۳

۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲. دانشیار گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۳. استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران

نویسنده مسئول: Mohseni.net14@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>دانش شهرسازی، ۱۴۰۱ دوره ۶ شماره ۲، صفحات ۱۶۲-۱۴۷ تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۵/۱۵ مقاله پژوهشی</p>	<p>بیان مسئله: توجه به کاهش ناامنی‌های شهری از جمله مسایل مهم در دستیابی به توسعه پایدار اجتماعی است. جرم و خشونت شهری از جمله عواملی هستند که باعث تضعیف امنیت در شهرها می‌شوند. خشونت شهری یکی از آسیب‌های اجتماعی است که با بررسی آن می‌توان به وضعیت سلامت اجتماعی در یک شهر پی برد.</p> <p>هدف: هدف از پژوهش حاضر، مطالعه رابطه کیفیت زندگی شهری و فضاهای بی‌دفاع شهری با گرایش به خشونت‌های شهری است.</p> <p>روش: روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و برای گردآوری اطلاعات، از روش‌های اسنادی و ابزار پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق را جوانان ۱۸ تا ۳۵ سال شهر رشت شامل ۲۲۴۲۰۳ نفر تشکیل می‌دهند. حجم نمونه از طریق فرمول کوکران ۳۸۴ نفر و به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای توزیع گردید. مفهوم کیفیت زندگی شهری با بهره‌گیری از پژوهش ربانی خوراسگانی و کیانپور (۱۳۸۶)، فضاهای بی‌دفاع شهری با بهره‌گیری از پژوهش منصوری، غنیمتی و نفر (۱۳۹۶) و خشونت شهری نیز با استفاده از پرسشنامه تحقیق محسنی، میکائیلی و طالب‌پور (۱۳۹۵) سنجیده شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و Amos و آزمون‌های آماری همبستگی پیرسون و مدل‌سازی معادلات ساختاری انجام گردید.</p> <p>یافته‌ها: بین کیفیت زندگی شهری و خشونت شهری و ابعاد آن (خشونت اجتماعی، خشونت روانی، خشونت فیزیکی و خشونت اقتصادی) همبستگی معنادار معکوسی وجود دارد. اما بین فضاهای بی‌دفاع شهری و خشونت شهری و ابعاد آن (خشونت اجتماعی، خشونت روانی، خشونت فیزیکی و خشونت اقتصادی) همبستگی مستقیمی وجود دارد.</p> <p>نتیجه‌گیری: بر اساس نتایج به دست آمده از مدل معادلات ساختاری، کیفیت زندگی شهری به مقدار ۰/۱۸- بر خشونت شهری تأثیر دارد؛ به طوری که با افزایش کیفیت زندگی شهری، گرایش به خشونت شهری کاهش می‌یابد. همچنین تأثیر فضاهای بی‌دفاع شهری بر گرایش به خشونت شهری برابر با ۰/۲۸ است؛ به نحوی که افزایش دسترسی به فضاهای بی‌دفاع شهری، گرایش جوانان به خشونت شهری افزایش می‌یابد.</p>
<p>کلید واژه‌ها: کیفیت زندگی شهری، فضاهای بی‌دفاع، خشونت، شهر رشت</p>	<p>نکات برجسته:</p> <ul style="list-style-type: none"> پدیده خشونت شهری در شهر رشت و ارتباط آن با کیفیت زندگی شهری و فضاهای بی‌دفاع شهری برای اولین بار مورد مطالعه قرار گرفت و لازم است در سیاستگذاری برای مواجهه با خشونت‌های شهری در شهر رشت به نقش فضاهای بی‌دفاع شهری و کیفیت زندگی شهری توجه نمود.

بیان مسئله

شهر و مسایل پیرامون آن، یکی از مسایلی است که همواره مورد توجه محققان و اندیشمندان حوزه‌های مختلف بوده است. سکونت در شهر، آثاری بر زندگی فردی و جمعی انسان‌ها می‌گذارد که از حدود دو قرن پیش تاکنون، موضوع تأمل اندیشمندان اجتماعی بوده است. چندوجهی بودن این اثرات، فرآیندها و جزئیات موجود، در درون اجتماعات شهری، متفکران بسیاری را از علوم مختلف به خود مشغول داشته است. همچنین روند رو به رشد شهرنشینی در تمام نقاط جهان و با شتابی بیشتر در کشورهای جهان سوم، به سرعت شرایط را دگرگون ساخت، روندی که تاکنون نیز تداوم داشته است. امروزه شهرهایی که در آن‌ها ازدحام جمعیت و تراکم مسائل اجتماعی به موازات هم تکوین یافته‌اند، پدیده‌ای عادی و آشنا به نظر می‌رسد. آمار تنش‌های بیهوده، تنهایی مردمان در جمع، مرگ تدریجی، افسردگی، بیماری‌های روان‌تنی، پرخاشگری، ایست‌های قلبی و غیره به خوبی ما را با معضلات و آسیب‌های اجتماعی ناشی از سبک خاص زندگی شهری آشنا ساخته است (کلانتری و موسی‌پور، ۱۳۹۳). در واقع، از پیامدهای ناگوار رشد و گسترش شهرها، افزایش نرخ جرم و جنایت و ناهنجاری‌های اجتماعی همچون خشونت شهری است که امروزه به یکی از چالش‌های عمده مسئولین و مدیران شهری تبدیل شده است که بیش از پیش، آن‌ها را در یک موضوع درگیر کرده است و سعی در حل معضلات شهری و ناهنجاری‌های اجتماعی ناشی از آن دارند. شهرها به رغم تمام دستاوردهای تمدنی، انسانی و توسعه‌ای که داشته‌اند امروزه مملو از عدم تعادل‌های فضایی، اجتماعی و زیست‌محیطی هستند که تمام فعالیت‌های انسانی و کالبدی را تهدید می‌کند (علیزاده و عنبر، ۱۳۹۶). گسترش شهرها همواره با مسائل و مشکلاتی همراه بوده که یکی از مهمترین آن‌ها به ویژه در شهرهای بزرگ، مسئله خشونت شهری^۱ است.

در تعریف خشونت شهری می‌توان گفت که به خشونت‌هایی که محصول زندگی شهری باشد خشونت شهری گفته می‌شود (میکائیلی، ۱۳۹۵). با خشونت‌هایی که نتیجه زیست پرتراکم و پرازدحام جمعیتی در یک محیط است؛ و یا کنش‌هایی که زاینده طراحی ناصحیح شهری و معماری نامناسب، شهرک‌های خوابگاهی، اضطراب ناشی از شرایط زندگی و یا ناشی از ناپایداری مکانی و متأثر از ترافیک یا آلودگی هوا و آلودگی صوتی و یا محصول تنش‌های عصبی و تعارضات اجتماعی شهروندان و ساکنان است. در واقع، کلیه ناهنجاری‌ها و رفتارهای ضداجتماعی که در متن شهر رخ می‌دهند به نوعی خشونت شهری به حساب می‌آیند (محسنی، میکائیلی و طالب‌پور، ۱۳۹۵). وجود خشونت‌های شهری تهدید بزرگی بر سلامت روان شهروندان است و کیفیت زندگی را کاهش می‌دهد و انواع مختلف خشونت می‌تواند رفاه اقتصادی یک فرد را به خطر بیندازد و مانع رشد اقتصادی و تولید ثروت در شهر گردد و عامل گسترش آسیب‌های شهری شود (هاک و راپاپورت، ۲۰۲۲). خشونت، نه تنها مانع سرمایه‌گذاری و بد نام کردن محله می‌شود بلکه انسجام اجتماعی را نیز نابود کرده و دسترسی به اشتغال و فرصت‌های آموزشی را محدود می‌سازد (محمدی و باقری کشکولی، ۱۳۹۳). همچنین در این زمینه زوکین نیز معتقد است که بارزترین تهدید برای فرهنگ عمومی، نگرانی‌ها و ترس‌های ناشی از تهدیداتی نظیر ضرب و شتم، نزاع و درگیری، جنایات نفرت‌انگیز و نظایر اینهاست که حضور در فضای عمومی شهر را محدود می‌کند (زوکین، ۱۹۹۵). در فرایند شکل‌گیری و بروز رفتارهای خشونت‌آمیز عوامل متعددی نقش دارند. نظریه‌پردازان مکتب شیکاگو همچون پارک و برجس، ضعف کنترل اجتماعی غیررسمی را عاملی مهم در خشونت‌های شهری می‌دانند. از منظر نظریه‌پردازان پنجره‌های شکسته، بی‌نظمی فیزیکی خیابان‌ها و محله‌ها عاملی اساسی در گرایش به خشونت‌های شهری است (محسنی و همکاران، ۱۳۹۵). چپمن (۱۳۸۶) ویژگی‌های کالبدی فضاهای شهری (ساختمان‌های بدون استفاده، کوچه‌های تاریک و باریک و...) را در کشیده شدن افراد به سمت خشونت‌های شهری مهم می‌داند. ترانسپیک (۱۹۸۶) نیز همچون چپمن، فضاهای گمشده با بدون استفاده را بستر مناسبی برای رفتارهای خشونت‌آمیز می‌داند.

خشونت امری پیچیده و چند بعدی است و افزایش رو به رشدی در سطح کشوری و در سطح استانی پیدا کرده است (محمدی، گنجی و احمدی، ۱۳۸۹). استان گیلان یکی از استان‌های شمالی کشور ایران است. این استان در سال ۱۳۹۳ از نظر میزان جرایم خشن در رتبه دوم کشوری قرار داشت. متأسفانه میزان خشونت‌های کلامی (توهین) و جسمانی در قالب ضرب و جرح در استان گیلان در حال افزایش است. براساس آمار موجود در استان به لحاظ نرخ ورودی پرونده‌های مربوط به ضرب و جرح عمدی به محاکم قضایی از سال ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۳ با رشد قابل ملاحظه ۴۸ درصدی همراه بوده است. این رشد نیز نسبت به سال ۱۳۹۲ نیز ۱۲ درصد

1. Urban Violence
2. Huq & Rappaport
3. Zukin

می‌باشد. این جرم در بین سال‌های ۱۳۸۹، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ به‌عنوان نخستین جرم و در طی سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ دومین جرم در استان محسوب می‌شود. یکی دیگر از جرایمی که در نزاع، درگیری و قتل مؤثر است توهین به اشخاص است. براساس آمار موجود در استان به لحاظ نرخ ورودی پرونده‌های مربوط به توهین به محاکم قضایی در فاصله سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۳ با رشد ۶۰ درصدی همراه بوده است. این جرم نسبت به سال ۱۳۹۲ با ۱۸ درصد رشد مواجه بوده است. بر اساس آمار موجود در استان به لحاظ نرخ ورودی پرونده‌های مربوط به تهدید به محاکم قضایی در فاصله سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۳ با رشد ۵۵ درصدی همراه بوده است. این جرم نسبت به سال ۱۳۹۲ با ۱۶ درصد رشد داشته است (یعقوبی چوبری، ۱۳۹۶). همچنین مطابق اظهارات معاون اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم دادگستری کل استان گیلان در سال ۱۳۹۸، ۴۳ هزار و ۴۶۶ پرونده خشونت در این استان تشکیل شده است که حاکی از بالا بودن میزان خشونت در این استان و بالاخص شهر رشت است. مطابق اظهارات معاون امور اجتماعی نیروی انتظامی استان گیلان، در سال ۱۳۹۹، بالاترین میزان درگیری فردی و لفظی در سطح کشور مربوط به استان گیلان و شهر رشت است (خبرگزاری ایرنا، ۱۳۹۹). علاوه بر این، در این استان، شهر رشت به‌عنوان مرکز استان، یکی از شهرهای بزرگ و مهاجرپذیر کشور است که هر ساله افراد زیادی به این شهر مهاجرت می‌کنند و به پدیده حاشیه‌نشینی در این شهر نیز دامن می‌زنند. طبق گفته رئیس کمیسیون عمران شورای شهر رشت طی ۱۰ سال اخیر، جمعیت شهر رشت یک و نیم برابر خواهد شد. این در حالی است که زیرساخت‌های شهری در رشت شکننده بوده و عدم مدیریت صحیح در این حوزه می‌تواند تبعات اجتماعی زیادی از جمله آسیب‌های اجتماعی و خشونت شهری را به دنبال داشته باشد.

با توجه به موارد فوق، حال پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که مهمترین عوامل مؤثر بر گرایش به خشونت شهری در بین جوانان شهر رشت کدامند؟ در واقع، هدف پژوهش حاضر مطالعه میزان گرایش به خشونت شهری در بین جوانان شهر رشت و شناسایی نقش برخی از عوامل (کیفیت زندگی شهری و فضاهای بی‌دفاع شهری) مؤثر بر آن در این شهر است. بنابراین پژوهش حاضر درصدد آزمون این دو فرضیه است: بین کیفیت زندگی شهری و خشونت شهری و فضاهای بی‌دفاع شهری با خشونت شهری رابطه وجود دارد.

مبانی نظری

خشونت شهری

خشونت عبارت است از اعمال نوعی آسیب یا انسداد به دیگری از طریق کشتن یا ایجاد صدمات روحی. بعضی از متفکران بر این باورند که می‌توان این مفهوم را تا حوزه تهدید هم تعمیم و تسری داد، یعنی اگر کسی به خشونت تهدید شد، مثلاً تهدید به مرگ، یا به ایجاد صدمات جسمی و روحی، هم شاید مشمول عنوان خشونت باشد (سفیری، ۱۳۹۵). خشونت با رفتار، کنش و کاربرد نیروی فیزیکی خشن، ناهنجار و آسیب‌زا مشخص می‌گردد. همچنین، خشونت را می‌توان به مثابه تجلی افراطی و شدید خشم و عصبانیت به صورت احساسی و یا کلامی در نظر گرفت. عنصر ذاتی خشونت را پرخاشگری شکل می‌دهد که می‌توان آن را به عنوان واکنش ارادی یک فرد یا گروه در تحمیل و وارد ساختن درد و رنج به افراد دیگر در نظر گرفت (ربیعی، ۱۳۹۴).

خشونت شهری را کالتونگ و واینر^۱ مترداف با هر گونه تهاجم و اعمال اراده و تهدید که می‌تواند آزادی و امنیت فرد را سلب نماید، مترداف در نظر گرفته‌اند. در واقع، خشونت که محصول زندگی شهری است و یا خشونت که نتیجه زیست پرتراکم و پر ازدحام جمعیتی در یک محیط است و یا کنش خشنی که زاییده طراحی ناصحیح شهری و معماری نامناسب، شهرک‌های خوابگاهی، اضطراب ناشی از شرایط زندگی و یا ناشی از ناپایداری مکانی و متاثر از ترافیک یا آلودگی هوا و آلودگی صوتی و یا محصول تنش‌های عصبی و تعارضات اجتماعی شهروندان و ساکنان باشد را خشونت شهری می‌نامند (میکائیلی، ۱۳۹۵). خشونت شهری را می‌توان پیامد احساس ناامنی دانست. چون خشونت یکی از اشکال واکنش به احساس ناامنی است. اما این رابطه یک‌طرفه نیست و خشونت شهری خود در برگشت، موجب گسترش احساس ناامنی و جرایم بیشتر در جامعه می‌شود. به بیانی دیگر، نوعی چرخه باطل میان احساس ناامنی و خشونت برقرار می‌شود که یکدیگر را تقویت می‌کنند (جاجرمی، ۱۳۸۷). همچنین، خشونت شهری می‌تواند در پی بی‌توجهی

افراد نسبت به محیط و رعایت نکردن حقوق دیگران، تخریب منابع مادی و عمومی و با ایجاد اختلال و بی‌نظمی در جامعه خلق شود (ویارنل^۱، ۲۰۲۱).

نخستین ویژگی خشونت شهری را باید در فراوانی نسبی آن نسبت به خشونت‌های روستایی دانست. دومین ویژگی خشونت شهری، شدت این خشونت است که به ویژه در قالب خشونت خانوادگی، فیزیکی، جنسی و غیرفیزیکی علیه زنان و کودکان به دلیل وجود اشکال مرضی مانند: سرقت، الکلیسم و اعتیاد مشاهده می‌شود. در روستاها به دلیل وجود هنجارهای تعریف شده عرفی و نظارت بیشتر دوستان و همسایگان آسیب‌های روانی خشونت فردی، بسیار زودتر مه‌ار می‌شود و از وقوع خشونت جلوگیری می‌شود، در حالی که در شهرها نبود یا کمبود هنجارهای تعریف شده عرفی، گمنامی و غیره رفتار خشونت‌آمیز را افزایش می‌دهد. سومین ویژگی خشونت شهری، تبلور آن به‌ویژه در پدیده خشونت خیابانی است. منظور از این نوع خشونت، اعمال عموماً مخرب و جنایتکار دسته‌های بزهکار خیابانی یا گنگ‌هاست که شامل اعمالی مانند دزدی، تخریب اموال عمومی، شعارنویسی، سرقت‌های کوچک، آزار رساندن به مردم و غیره می‌شوند. این پدیده هر چند امروز تا اندازه‌ای کنترل شده اما هنوز هم یکی از مهمترین معضلات شهرهای بزرگ و شکل غالب و اصلی تبلور خشونت‌های شهری به حساب می‌آید. گنگ‌ها یا دسته‌های بزهکار شهری عموماً متشکل از گروه‌های دوستان جوان یا نوجوان مرکز هستند که گرد هم آمدن‌شان به آن‌ها نوعی هویت گروهی می‌دهد. گنگ‌ها در واقع نوعی نبود یا ضعف هویت‌ها و تعلق‌های خانوادگی را جبران می‌کنند. گنگ‌ها دارای جنبه آموزشی (البته اغلب در مهارت‌های منفی و مخرب) هستند. آن‌ها همچنین دارای پهنه‌های جغرافیایی خاصی هستند که از آن‌ها حفاظت می‌کنند و هرگونه تمایل دسته‌های دیگر به ورود به حریم خود را با خشونت مانع می‌شوند. گنگ‌ها عموماً دارای رهبر هستند. پسران جوان با علاقه‌مندی به این گونه گنگ‌ها وارد می‌شوند، زیرا آن‌ها همان گونه که گفته شد احساس تعلق یافتن به یک خانواده واقعی و قدرتمند را القا می‌کنند. مطالعات اجتماعی متعددی نشان داده‌اند که ورود و باقی‌ماندن در گنگ‌ها به دلیل مشکلات اجتماعی و فرهنگی است (ربیبی، ۱۳۹۴). کلارک^۲ در مدلی که آن‌ها را شرایط، موقعیت‌ها و وضعیت‌های خاص می‌نامد، احتمال بروز رفتار خشونت‌آمیز را بیشتر می‌داند: خیابان‌های مناطق فقیرنشین، مکان‌های فاقد گشت پلیس، مکان‌های مخروبه و متروکه، کوچه‌ها و خیابان‌های تاریک و خلوت، خانه‌های خالی، مکان‌هایی که سابقه خشونت و وندالیسم در آن‌ها وجود داشته است و بالاخره اشیاء و موضوعاتی که قبلاً در معرض تخریب قرار گرفته‌اند امکان بیشتری برای انتخاب شدن دارند (محسنی‌تبریزی، ۱۳۹۰).

فضاهای بی‌دفاع شهری^۳

فضاهای شهری در مطالعات مختلف براساس معیارهای مختلف دسته‌بندی و مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. جرمایف سلسله مراتب فضای شهری یا عرصه‌های زندگی جمعی و زندگی خصوصی را به طور کلی در شش دسته قرار داده است: (۱) فضای عمومی شهری؛ (۲) فضای نیمه عمومی شهری؛ (۳) فضاهای عمومی خاص یک گروه؛ (۴) فضای خصوصی یک گروه؛ (۵) فضای خصوصی خانواده؛ و (۶) فضای خصوصی فرد. راپوپورت^۴ (۱۹۹۰) نیز بر مبنای کنترل اعمال اجتماعی از طریق فضا، فضا را به سه دسته تقسیم کرده است: (۱) فضای عمومی؛ (۲) فضای نیمه عمومی؛ و (۳) فضای خصوصی. در تقسیم‌بندی دیگر فضا را به فضاهای مصنوع و غیرمصنوع تقسیم‌بندی می‌کند (جرمایف، ۱۳۹۵). هال^۵ نیز در یک تحلیل نظری، فضاها را به فضاهایی با ترکیب ثابت (فضاهایی که طرح و ترکیب آن‌ها به وسیله داده‌های فیزیکی مانند دیوار یا نرده مشخص می‌شود و ثابت است)، فضاهای با ترکیب نیمه ثابت (هال به ویژگی‌های معماری جغرافیایی مانند گردهم آوردن و پراکنده کننده اشاره می‌کند) و فضاهایی با ترکیب متغیر (مهمترین ویژگی این نوع فضاها در این است که به وسیله الگوهای رفتاری سازمان داده می‌شوند. طرح و ترکیب آن‌ها ثابت نیست زیرا با تغییر رفتار دگرگون می‌شود) دسته‌بندی می‌کند (میکائیلی، ۱۳۹۵).

با توجه به چهارچوب مسئله‌گزینی، فضاهای شهر به دو دسته «فضای قابل دفاع» و «فضای بی‌دفاع» تقسیم می‌شوند. از نظر نیومن^۶ فضای قابل دفاع واژه‌ای است برای سلسله‌ای از نظام‌های فضایی شامل: موانع واقعی و نمادین، حوزه‌های نفوذ تعریف شده

1. Villarreal
2. Clarke
3. Indefensible Urban Spaces
4. Rapoport
5. Hall
6. Newman

و امکان مراقبت بیشتر که به همراه هم یک محیط را به کنترل ساکنین در می‌آورد. بنابراین فضای قابل دفاع، فضایی است که تشخیص و کنترل فعالیت‌ها را برای ساکنین آسان می‌سازد (لنگ، ۱۳۹۵). فضاهای قابل دفاع نیز فضاهایی هستند که به‌طور کلی از بروز خشونت و پنهان‌کاری ممانعت به عمل می‌آورند (میکائیلی، ۱۳۹۵). اما فضاهای بی‌دفاع شهری عبارت است از فضاهای شهری که نسبت به سایر فضاها قابلیت بیشتری برای وقوع جرایم و تخلفات و اعمال نابهنجار دارند. کوچه‌های تاریک، فضاهای خلوت یا خیلی شلوغی که با آدم‌های ناجور پر شده‌اند، همچنین فضاهایی که اتفاقات خاصی در آن ممکن است رخ دهد از جمله این فضاهاست. پیاده‌روهای کم‌عرض و ورودی به مکان‌هایی که توسط گدایان، ولگردها و جوانان، بسته یا سد می‌شوند نیز از جمله این فضاها هستند (حکیمی، تیموری و جعفری مهرآبادی، ۱۳۹۴).

فضاهای بی‌دفاع شهری یکی از مظاهر نامناسب شهرنشینی است که در برابر مجرمان و فعالیت‌های مجرمانه اغلب بدون نظارت اجتماعی و بی‌دفاع هستند (جونسکو، اولاتونجی و فو، ۲۰۲۲). فضاهای بدون دفاع شهری، فضاهایی در درون شهرهای هستند که به دلیل ویژگی‌های فیزیکی و موقعیت قرار گرفتن آن‌ها نسبت به دیگر نقاط شهری، قابلیت بیشتری برای وقوع رفتارهای انحرافی دارند، این فضاها به کسی تعلق ندارد و کسی از آن‌ها نگهداری و مراقبت نمی‌کند، بعضی از این‌گونه فضاها از دید عمومی پنهان هستند و به همین دلیل فضاهای دنج و مطمئنی برای رفتارهای انحراف محسوب می‌شوند. در تعریف دیگر، فضاهای بی‌دفاع که امکان اتفاق افتادن آسیب اجتماعی در آن‌ها بیشتر از فضاهای دیگر است، فضاهایی هستند که از نظر حفاظتی مرده ولی از نظر اتفاق افتادن مسائل نابهنجار فضایی فعال و زنده هستند. این فضاها معلول رخدادهایی هستند که در شهر رخ می‌دهند؛ زیرا به علت بزرگ شدن یا بزرگ بودن شهر و فقدان نظارت مناسب فیزیکی و اجتماعی، فضاهایی به وجود می‌آیند که فعالیت‌های غیرمجاز و متعارض با هنجارهای جامعه در آن نقاط صورت می‌گیرد و اثرات نامطلوبی بر پیکر جامعه می‌گذارد و منجر به حادث شدن انواع خشونت‌ها می‌شوند (فرهادی‌خواه، پوراحمد، آروین و سیدعلی‌پور، ۱۳۹۶). به نظر دریابری، بیات، اسماعیل‌زایی و تاجیک (۲۰۱۴)، مهمترین ویژگی‌های فضاهای بی‌دفاع شهری عبارتند از:

ویژگی‌های فیزیکی: ویژگی‌هایی از قبیل کمبود و فقدان نور، ساختمان‌های مخروبه، ساختمان‌های ناتمام، مشاهده بصری محدود و عدم نمایش بصری، بی‌نظمی فیزیکی، وجود مکان‌های با قابلیت به دام افتادن، فرصت محدود برای نظارت و کنترل، وجود گوشه و کنار، پیچ‌وخم‌های محصور مجاور با فضاهای قابل مشاهده، تراکم ساختمانی، کمبود ساختمان، عدم وجود مرزها و محدوده‌های قابل اندازه‌گیری، دنباله و امتداد و مکان‌های رها شده مناطق مطرح را می‌توان به عنوان ویژگی‌های فیزیکی فضاهای بی‌دفاع به شمار آورد.

ویژگی‌های اجتماعی: مهمترین ویژگی‌های اجتماعی فضاهای بی‌دفاع عبارتند از: عدم وجود (استفاده) یا استفاده مداوم، آرام و خلوت بودن، ازدحام بیش از حد، تراکم، عدم حضور انسان، عدم حضور مسئول کنترل و نظارت (نیروی حفاظتی)، بی‌نظمی در فعالیت‌ها، کاهش کنترل و نظارت توسط مردم، عدم ارتباط بین فضا و مردم و عدم وجود این ارتباط در ساعات خاص و همچنین تراکم فعلیتی.

ویژگی‌های فیزیکی - اجتماعی: مهمترین ویژگی‌های فیزیکی - اجتماعی فضاهای بی‌دفاع عبارتند از: فضاهای رها شده، فقدان علائم و نشانه‌های شناسایی، هویت و تعریف ضعیف، عدم روشنایی و معنی‌دار بودن منظره یا ضعف در این منظره، ساختار پیچیده، گوناگونی فعالیت‌ها، تناسب ضعیف یا عدم وجود تناسب، باریک و تنگ بودن، عدم تفکیک فضاهای عمومی و خصوصی، ارتباط ضعیف ساختمان‌ها با خیابان یا با فضاهای باز دیگر.

کیفیت زندگی شهری

کیفیت زندگی دارای ادبیات گسترده‌ای است که به صورت یکپارچه نبوده و اتفاق نظری کمی روی معنی و مفهوم آن وجود دارد (کوردیل، لویز و پتری، ۲۰۱۱). در واقع، کیفیت زندگی از واژه‌هایی است که تعریف مشخص و یکسانی ندارد؛ اگر چه مردم به شکل غریزی معنای آن را به راحتی درک می‌کنند، اما همان‌گونه که اشاره شد این مفهوم برای آن‌ها یکسان نیست. از آن‌جا که مانند سایر متغیرها اندازه‌گیری آن مستلزم وجود تعریف جامع و مشخصی از آن خواهد بود، همواره تلاش شده است تا تعریف

مناسبی برای آن کیفیت زندگی ارائه ارائه گردد. بسیاری از تحقیقات (ترک‌اوغلو^۱، ۲۰۱۵؛ مرنس^۲، ۲۰۱۲؛ فریرا، ویسنته، دوارته و چاوز^۳، ۲۰۱۵؛ کریف و دومیتو^۴، ۲۰۱۵)، تعریفی از آن نمی‌دهند. این امر یا به این علت است که تعریف آن را بسیار ساده می‌انگارند یا به جهت پیچیده بودن این مفهوم از تعریف آن اجتناب می‌کنند، در حالی که با توجه به عدم اجماع در مورد تعریف این واژه، انتظار می‌رود در پژوهش‌های مربوط، این مفهوم و ابعاد در نظر گرفته شده برای آن به صورت شفاف مشخص شوند.

سازمان بهداشت جهانی، کیفیت زندگی را به این شکل تعریف کرده است: کیفیت زندگی به برداشت شخصی یک فرد از موقعیت جسمانی، روانی، اجتماعی و محیطی‌اش با توجه به فرهنگ و نظام ارزشی جامعه‌اش و نیز رابطه آن با اهداف، انتظارات، استانداردها و نیازهایش گفته می‌شود (پیرا و کانوارو^۵، ۲۰۱۵). کیفیت زندگی، مفهومی پیچیده و چند بعدی است که تحت تأثیر عواملی چون زمان، مکان، ارزش‌های فردی و اجتماعی قرار دارد، و از این رو معانی گوناگونی برای افراد و گروه‌های مختلف بر آن مترتب است. برخی آن را به عنوان قابلیت زیست‌پذیری یک ناحیه، برخی دیگر به عنوان اندازه‌ای برای میزان جذابیت و برخی به عنوان رفاه عمومی، بهزیستی اجتماعی، نشاط و شادکامی، رضایت‌مندی و مواردی از این دست تعبیر کرده‌اند (اپلی و منون^۶، ۲۰۰۸).

بنابراین، می‌توان گفت کیفیت زندگی مفهومی است که برای ترسیم توسعه و رفاه جامعه به کار می‌رود. به عبارت دیگر این مفهوم منعکس‌کننده شرایط زندگی و رفاه افراد است. در واقع، مفهوم کیفیت زندگی، ترویج و توسعه کیفیت محیط زندگی مردم است تا بهترین شیوه‌های زیستی برای آن‌ها فراهم شود (پارکر و مور^۷، ۲۰۰۸). همچنین، کیفیت زندگی ترکیبی از بهزیستی در ارتباط با عواملی مانند سلامتی، رفاه، آزادی انتخاب و همچنین در ارتباط با نیازهای اساسی‌تر مانند دسترسی به تغذیه، پوشاک، آب آشامیدنی، امکانات آموزشی، مراقبت‌های بهداشتی و درآمد می‌باشد. به طور کلی کیفیت زندگی نشانگر بهزیستی و شادکامی افراد و جامعه می‌باشد (کوادرادو-بالستروس، سانچز و لورنس^۸، ۲۰۱۲).

در چند دهه اخیر شهرها، با رشد سریع جمعیت و مهاجرت با معضلاتی نظیر تراکم بیش از حد جمعیت، آلودگی‌های زیست محیطی، فشار بر منابع طبیعی، رشد نامتوازن و غیر اصولی شهرها، ضعف منابع درآمدی، فقدان وسایل حمل و نقل عمومی مناسب، نبود فرصت‌ها و موقعیت‌های شغلی مناسب و مراکز درمانی، آسیب‌های ناشی از نابرابری‌های اجتماعی مواجه می‌باشند. در دهه‌های اخیر، همزمان با فراگیر شدن مشکلات بی‌شمار در شهرها به‌ویژه کلان‌شهرها مفهوم کیفیت محیط شهری و کیفیت زندگی شهری در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی مطرح شده است. کیفیت زندگی را می‌توان یکی از مهمترین دغدغه‌های برنامه‌ریزان شهری در دهه اخیر دانست. در واقع، مفهوم کیفیت زندگی شهری، پاسخ به بسیاری از مشکلات و مسائل در عرصه اجتماعی، فرهنگی، زیست محیطی است که امروزه شهرها با آن‌ها مواجه هستند و به طور کلی موجب کاهش کیفیت زندگی شهری و باعث نگرانی مردم و مدیران شهری شده‌اند. در همین راستا، در حوزه مطالعات شهری مباحثی همچون کیفیت زندگی شهری و زیست‌پذیری شهر مطرح شده است. هدف از مطرح کردن کیفیت زندگی شهری اصلاح و تکامل مفهوم توسعه، تخصیص بهینه منابع و تسهیلات شهری، ارزیابی محیط شهری برای تامین نیازهای روزمره زندگی و شناسایی و گسترش فضاها و مکان‌هایی که کیفیت زندگی بالایی را برای شهروندان فراهم می‌سازد، می‌باشد (حسینی عباس آبادی و طالعی، ۱۳۹۵).

کیفیت زندگی شهری مفهومی جدا از کیفیت زندگی نیست، در واقع، تعریف و مصداقی از کیفیت زندگی در حوزه شهر و مسائل مربوط به آن است (وظیفه‌دوست و امینی، ۱۳۸۸). در تعریف، کیفیت زندگی شهری را احساس خوشایندی می‌دانند که از ترکیب هویت مکانی، خاطره جمعی و حس تعلق تاریخی به شهر به وجود می‌آید. همچنین در تعریفی دیگر، کیفیت زندگی شهری را شامل وضعیت فرد از نظر پایگاه اجتماعی، اقتصادی، سلامت و غیره دانسته و به معنای احساس رضایتی می‌دانند که فرد از زندگی در شهر دارد (موصوصی و لاجوردی، ۱۳۹۳). علاوه بر این، کیفیت زندگی شهری به معنای قابلیت زندگی در یک مکان است. به عبارتی در یک جامعه شهری، کیفیت زندگی برگرفته از تجربه مشترک ساکنان شهر از محیط شهر برای مثال کیفیت هوا، آب، ترافیک، فرصت‌های تفریحی و شغلی و... و سطح توانایی شهر در پاسخگویی به اهداف مورد نظر ساکنان شهر می‌باشد. به عبارتی دیگر،

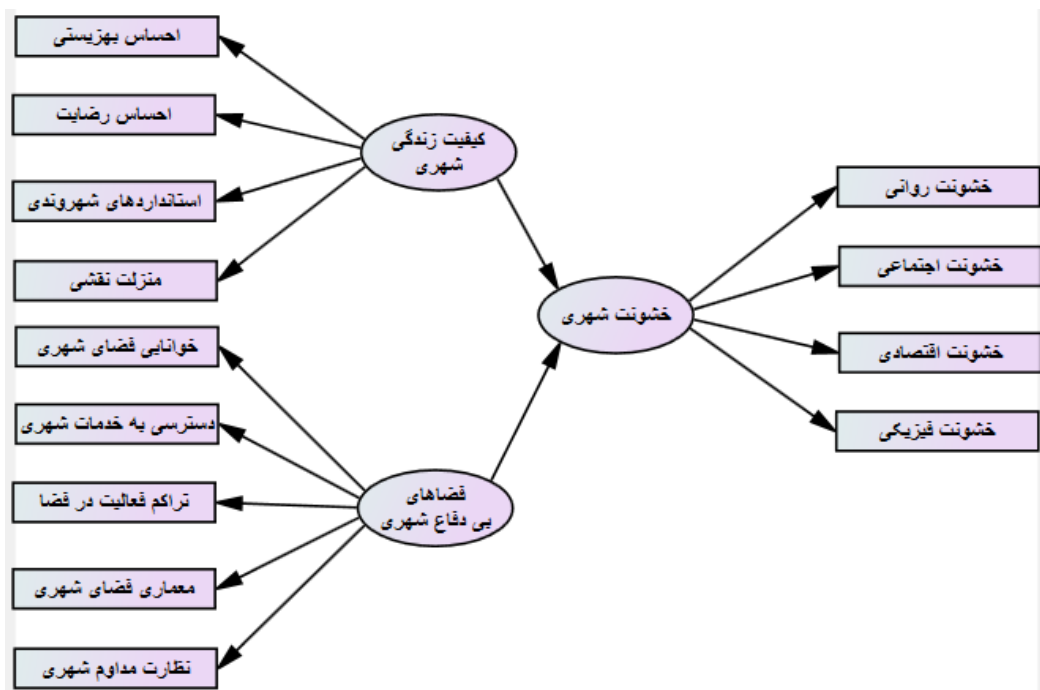
1. Turkoglu
2. Marans
3. Ferreira, Vicente, Duarte & Chaves
4. Chraif & Dumitru
5. Pereira & Canavarro
6. Epley & Menon
7. Parker & Moor
8. Bllesteros, Sanchez & Lorenzo

کیفیت زندگی ریشه در کفایت اقتصادی، سیاسی و الزامات اجتماعی یک شهر دارد. به طور کلی، رویکرد کیفیت زندگی شهری تلاشی در جهت ایجاد شهر سالم و فراهم آوردن خدمات شهری مناسب و در دسترس برای همگان در چارچوب پایداری است. بنابراین، در یک شهر سالم با کیفیت زندگی بالا، شرایط کالبدی، اجتماعی و اقتصادی در جهت توانمندسازی ساکنان شهر برای اجرای نقش‌های زندگی و شکوفایی استعدادهای خود مهیا می‌باشد. مفهوم کیفیت زندگی به مرور زمان و متناسب با شرایط خاص فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی هر جامعه دستخوش تحولاتی می‌شود. در مجموع، می‌توان گفت که مفهوم کیفیت زندگی متأثر از مجموعه عواملی است که شالوده پویایی زندگی در یک جامعه شهری را تشکیل می‌دهند (لطفی، فرجی ملانی، منوچهری و عظیمی، ۱۳۹۰). از جمله تحقیقات داخلی و خارجی مرتبط با خشون شهری می‌توان به این موارد اشاره نمود؛ محسنی تبریزی، قهرمانی و یاهک (۱۳۹۰) در مطالعه‌ای در خصوص فضاهای بی‌دفاع شهری و خشونت نشان دادند که وجود روشنایی و نور مناسب و عدم تراکم ساختمانی، از ویژگی‌هایی هستند که فضاهای دارای کیف‌قاپی را از دیگر فضاها تفکیک می‌کند. عدم پیوند ارتباطی با فضاهای نمایان، وجود نقاط فرو رفته و یا برآمده، داشتن مرز و محدود مشخص و کم بودن ساختمان‌ها نیز از ویژگی‌های تفکیک‌کننده فضاهای دارای نزاع و درگیری از دیگر فضاها هستند. کلاتتری، قزلباش و یغمایی (۱۳۹۰) کمبود برخی کاربری‌های مورد نیاز شهروندان از جمله کاربری فضای سبز، آموزشی، درمانی، تاسیسات شهری و نبود برخی کاربری‌های ضروری چون؛ کاربری فرهنگی ورزشی و فقدان کاربری انتظامی در منطقه اسکان غیررسمی بی‌سیم در شهر زنجان که نظارت رسمی در این محدوده از شهر را بسیار دشوار ساخته است، در شکل‌گیری الگوهای فضایی بزهکاری در این منطقه را مؤثر می‌دانند. مبارکی و صلاحی (۱۳۹۱) معتقدند با افزایش حس تعلق اجتماعی در بین شهروندان می‌توان کنترل اجتماعی غیررسمی محله‌های شهری را افزایش و انحرافات محلی را کاهش داد. نایبی، صدیق سروستانی و قهرمانی (۱۳۹۰) در مطالعه‌ای با عنوان «نقش فضاهای بی‌دفاع شهری در رفتارهای خشونت‌آمیز»، نشان می‌دهد که ویژگی‌های فضاهای بی‌دفاع شهری بر حسب نظریات مطرح شده در سه گروه ویژگی‌های فیزیکی، اجتماعی و فیزیکی - اجتماعی قابل دسته‌بندی هستند. این ویژگی‌ها بر حسب شدت و تعداد موارد مشاهده در فضاهای بی‌دفاع نیز به ویژگی‌های اختصاصی و نیمه اختصاصی و ویژگی‌های عمومی و نیمه عمومی قابل دسته‌بندی است. یافته‌های توکلی یرکی (۱۳۹۴) بیانگر آن است که در بی‌دفاع شدن فضاهای شهری هر دو بعد فیزیکی و اجتماعی فضاهای شهری مؤثرند و نظریاتی که تنها بر یک بعد از ویژگی‌های فضاهای بی‌دفاع برای کنترل خشونت توجه کرده‌اند (چه فیزیکی، چه اجتماعی) نمی‌توانند کلیت فضاهای بی‌دفاع را به طور متناسب نشان، داده سبب کاهش خشونت شوند. یافته‌های پژوهش محسنی و همکاران (۱۳۹۵) نشان می‌دهد میزان بروز خشونت‌های شهری در فضاهای مختلف شهری به یک میزان نیست و برخی فضاهای شهری (فضاهای بی‌دفاع) به سبب ویژگی‌های کالبدی و اجتماعی به صورت بالقوه پذیرای خشونت هستند و بستری مطمئن برای فعالیت‌های امنیت‌زدا و خشونت‌آمیز فراهم می‌کنند. شیخ‌ویسی، صبوری خسروشاهی و محسنی (۱۳۹۹) معتقدند که در بی‌دفاع شدن فضاهای شهری هر دو بُعد فیزیکی و اجتماعی فضاهای شهری مؤثرند. عوامل اجتماعی نقش بیشتری در مستعد کردن فضاها برای وقوع کیف‌قاپی و نزاع و درگیری دارند، اما عوامل فیزیکی نقش بیشتری در مستعد کردن فضاها برای وقوع سرقت دارند. در پژوهش‌های خارجی نیز مورنوف، سامپسون و رادنبوش (۲۰۰۱) در مطالعه‌شان نشان دادند که پایین بودن میزان کارایی جمعی (کنترل و انسجام اجتماعی) با افزایش قتل ارتباط معناداری دارد. به باور آن‌ها پویایی فضایی همراه با نابرابری محله‌ها در ظرفیت‌های اجتماعی و اقتصادی، در پیش‌بینی میزان خشونت شهری نقش مهمی دارند. در گزارش بانک جهانی (۲۰۱۱) بالاترین میزان خشونت‌های شهری در کشورهای رخ می‌دهد که جنگ یا خشونت سیاسی را تجربه کرده‌اند. ضمن اینکه عوامل مهم در بروز خشونت شهری اغلب ساختاری‌اند مثل ضعف اقتصادی، نابرابری، عدم تجانس قومی و نژادی، ازدحام جمعیت، طراحی نامناسب شهری، رقابت برای منابع کمیاب، فقدان سرمایه اجتماعی و ناتوانایی جامعه در کنترل و جلوگیری از خشونت. لو (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان «الگوهای فضایی محله‌ای در شهرهای کانادا»، نشان داد که جرایم شهری به صورت تصادفی در سطح این شهرها توزیع نشده‌اند، بلکه در محله‌های خاص به ویژه در اطراف مراکز شهرها متمرکز شده‌اند. آلیو (۲۰۱۵) خشونت شهری را نتیجه حکمرانی بد و عدم تثبیت دموکراسی در جامعه می‌داند. همچنین او در تشدید خشونت شهری در نیجریه به عواملی مانند فساد سیاسی، حکومت دیکتاتوری، افزایش فقر، محرومیت سیاسی و بی‌عدالتی نیز اشاره می‌کند و این عوامل را تشدید کننده خشونت شهری در نیجریه می‌داند. به باور ویکفیلد و تیت (۲۰۱۵) مهاجرت و حاشیه‌نشینی تشدید کننده خشونت است و بخش قابل توجهی از رفتارهای خشونت‌آمیز در سکونتگاه‌های غیررسمی شهرها رخ می‌دهد. یافته‌های آیدو (۲۰۱۸) بیانگر آن است که خشونت پدیده‌ای است که در همه جا رخ می‌دهد و پیامدهای متعددی بر رشد و توسعه هر کشوری دارد. در یک رژیم دموکراتیک، افزایش میزان خشونت، شانس حکمرانی خوب و تامین معاش برابر را

کاهش می‌دهد. یافته‌های دیویس (۲۰۲۰) نیز بیانگر آن است که همه شهرهای واقع در جنوب (در حال توسعه) شاهد سطوح بی‌سابقه‌ای از خشونت هستند که خطرات و آسیب‌پذیری شدیدی را ایجاد می‌کند. چنین مشکلاتی اغلب در میان افراد فقیر بیشتر تجربه می‌شود.

مروری بر پیشینه تجربی پژوهش در حوزه خشونت شهری در داخل کشور بیانگر آن است که تحقیقات صورت گرفته بیشتر به مطالعه رابطه خشونت شهری با فضاهای بی‌دفاع شهری پرداخته‌اند. این در حالی است که رابطه متغیرهایی همچون کیفیت زندگی شهری با خشونت شهری در داخل کشور مورد مطالعه قرار نگرفته‌اند. همچنین جستجو در پایگاه داده‌های علمی کشور (مگ ایران، مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی و ایران داگ) نیز نشان داد که در شهر رشت مسئله خشونت شهری مورد مطالعه قرار نگرفته است. بنابراین، پژوهش حاضر با توجه به یافته‌های پژوهش‌های انجام شده درصدد مطالعه نقش فضاهای بی‌دفاع شهری و کیفیت زندگی شهری با گرایش به خشونت شهری در بین جوانان شهر رشت است.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش پژوهش

روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و نوع آن کاربردی است. روش جمع‌آوری اطلاعات به دو صورت اسنادی و میدانی (پرسشنامه) می‌باشد. جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه بسته، دارای جهت مثبت و طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت ۱ تا ۵ (کاملاً مخالفم: ۱، مخالف: ۲، بی‌نظر: ۳، موافقم: ۴، کاملاً موافقم: ۵) صورت گرفت. جامعه آماری تحقیق را جوانان ۱۸ تا ۳۵ سال (بازه سنی دوره جوانی از سوی معاونت جوانان وزارت ورزش و جوانان، ۱۸ تا ۳۵ سال اعلام شده است) شهر رشت شامل ۲۲۴۲۰۳ نفر تشکیل می‌دهند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). حجم نمونه از طریق فرمول کوکران ۳۸۴ نفر و به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای توزیع گردید. متغیرهای تحقیق شامل کیفیت زندگی شهری، فضاهای بی‌دفاع شهری و خشونت شهری است. کیفیت زندگی شهری با بهره‌گیری از پژوهش ربانی خوراسگانی و کیانیپور (۱۳۸۶) با استفاده از شاخص‌های چهارگانه «احساس بهزیستی»، «احساس رضایت از زندگی در اجتماع»، «استانداردهای شهروندی» و «منزلت نقشی» در قالب طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای سنجیده شده است. مفهوم فضاهای بی‌دفاع شهری با بهره‌گیری از پژوهش منصوری، غنیمتی و نفر (۱۳۹۶) با استفاده از شاخص‌های «خوانایی فضای شهری»، «دسترسی به خدمات شهری»، «تراکم فعالیت در فضا»، «معماری فضای شهری»، و «نظارت مداوم شهری» در قالب طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای مورد سنجش قرار گرفته است. مفهوم خشونت شهری نیز با استفاده از تحقیق محسنی و همکاران (۱۳۹۵) با شاخص‌های

«خشونت روانی»، «خشونت فیزیکی»، «خشونت اجتماعی» و «خشونت اقتصادی» در قالب طیف لیکرت پنج گزینه‌ای سنجیده شده است. شاخص‌ها و گویه‌های مورد استفاده برای سنجش متغیرهای پژوهش در جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱

شاخص‌ها و گویه‌های استفاده شده برای سنجش متغیرهای پژوهش

متغیر	بعد	گویه‌ها
خشونت شهری	۱. خشونت روانی	• در محل زندگی‌ام بارها الفاظ رکیک و ناشایست شنیده‌ام. پیش آمده که در محل زندگی‌ام شاهد مصرف مواد مخدر باشم. در محل زندگی‌ام از ارتباط با افراد غریبه و ناشناس خودداری می‌کنم. بارها دیده‌ام برخی در محل زندگی‌ام با خود سلاح سرد حمل می‌کنند. ترجیح می‌دهم در محل زندگی‌ام در ساعات شب بیرون از خانه نباشم. در محل زندگی‌ام قبلاً مورد تمسخر و تحقیر قرار گرفته‌ام. فضای محل زندگی‌ام از نظر پاکیزگی و نظافت مناسب نبوده و موجب سلب آرامش می‌شود.
		• در محل زندگی‌ام بارها عربده‌کشی و چاقوکشی اراذل اتفاق افتاده است. در محل زندگی‌ام نگران هستم که فرزندم مورد حمله افراد خطرناک قرار گیرد. قبلاً در محل زندگی‌ام برخی صدمه، آزار و آسیب دیده‌اند. در محل زندگی‌ام افراد مسن و خانم‌ها کمتر حضور پیدا می‌کنند. پیش آمده که در محل زندگی‌ام افراد بی‌خانمان و ولگرد پرسه بزنند. در محل زندگی‌ام هر لحظه احتمال حمله و هجمه بر فرد وجود دارد. کنترل و نظارت لازم برای پیشگیری از خشونت در محل زندگی‌ام وجود ندارد.
	۳. خشونت اجتماعی	• پیش آمده در محل زندگی‌ام شاهد تنه‌زنی و متلک‌گویی مردان به زنان باشم. محل زندگی‌ام کانون پرسه‌زنی دختران فراری و زنان خیابانی شده است. در محل زندگی‌ام، عابرین بدون شرمساری، ته‌سیگار و تف‌دهان خود را زمین می‌اندازند. نگاه‌های غریبه و نامناسب در محل زندگی‌ام موجب ناراحتی و عدم آرامش من می‌شود. دیوار نوشته‌های محل زندگی‌ام حاکی از فحش و جراثم جنسی است. در محل زندگی‌ام اگر لازم باشد برای حفظ حقوقم دست به خشونت بزنم، این کار را می‌کنم. دوست ندارم زیاد به این مکان (محل زندگی‌ام) بیایم چون مکان مناسبی برای حضور خانواده‌ها نیست.
		• در محل زندگی‌ام شاهد تخریب و تصاحب اموال عمومی بوده‌ام. محل زندگی‌ام مکان مناسبی برای معامله و مبادله مواد و الکل شده است. در محل زندگی‌ام زورگیری و باجگیری افراد شرور اتفاق می‌افتد. می‌ترسم محل زندگی‌ام مخفی‌گاه دزدان یا کیف‌قاپان باشد. ترجیح می‌دهم در محل زندگی‌ام طلا و جواهر همراهم نباشد. در محل زندگی‌ام شاهد دزدی و سرقت اموال شهروندان بوده‌ام. وجود افراد متکدی و دوره‌گرد در محل زندگی‌ام موجب تشویش و اضطراب در من می‌شود.
کیفیت زندگی شهری	۱. احساس بهزیستی	• زندگی‌ام سرشار از خوشحالی و شادابی است. زندگی توأم با آرامشی دارم. اوقات فراغتم سرشار از برنامه‌های سرگرم‌کننده است و به همین خاطر از زندگی لذت می‌برم. خودم را در زندگی آدم موفق می‌دانم. زندگی‌ام سال به سال بهتر می‌شود و رو به جلو می‌روم. با گذشت زمان توانا‌تیم در غلبه بر مشکلات بیشتر شده است. در غلبه بر ناتوانی‌های مالی و مشکلات زندگی، خودم را آدم موفق می‌دانم. از زندگی خانوادگی لذت می‌برم. محدودیت‌ها و مشکلات زندگی قادر نیستند توانایی من در اداره امورم را تضعیف کنند.
		• از خدماتی که شهرداری برای مردم فراهم می‌کند رضایت دارم. با همسایه‌های محله، روابط خانوادگی دارم و از رفت و آمد با آن‌ها لذت می‌برم. همسایه از فامیل هم بیشتر به درد آدم می‌خورد و می‌تواند در مواقع بحرانی به داد آدم برسد. زندگی، تنها وقتی برایم معنی پیدا می‌کند که روابط اجتماعی‌ام با دوستان و آشنایان برقرار باشد. از طرح‌ها و برنامه‌های دولت جدید استقبال می‌کنم و رضایت دارم. مذاکرات دولتمردان در خصوص لغو تحریم‌ها امری مثبت در بهبود دادن به زندگی مردم است.
	۳. استانداردهای شهروندی	• به عنوان یک شهروند مقررات راهنمایی و رانندگی را رعایت می‌کنم. به حقوق دیگران در جامعه احترام می‌گذارم و به حق کسی تجاوز نمی‌کنم. از صدمه زدن به اموال عمومی خودداری می‌کنم. از شنیدن سرود ملی و برافراشته‌شدن پرچم ایران در عرصه‌های بین‌المللی احساس غرور می‌کنم. اگر با کسی مواجه شدم که به کمک نیاز داشت در حد توانم به او کمک می‌کنم. هر وقت تیم‌های ورزشی شهرم برنده می‌شوند احساس غرور می‌کنم. در مناسبت‌های مذهبی شرکت می‌کنم چون رضایت معنوی کسب می‌کنم. به نظرم نیروی انتظامی و پلیس ۱۱۰ در برقراری امنیت و حمایت از مردم بسیار فعال هستند.

متغیر	بعد	گویه‌ها
		<p>قوه قضائیه کاملاً در جهت استیفای حقوق مردم و برقراری عدالت عمل می‌کند. از خدمات بیمه استفاده می‌کنم و از نحوه ارائه آن رضایت دارم. شرکت در انتخابات شورای شهر باعث می‌شود آدم بتواند در اداره امور شهرش نقش داشته باشد. قوانین و مقررات دولت در ایجاد امنیت اقتصادی موثر بوده است. به نظرم نظام آموزش و پرورش خدمات مناسبی برای مردم فراهم می‌کند.</p>
۴. منزلت نقشی		<ul style="list-style-type: none"> • به نظرم آدم باصلاحت و شایسته‌ای هستم. در اجرای وظایف روزمره از کفایت و توانایی بالایی برخوردارم. به توانایی‌هایم در اجرای نقش‌های زندگی ایمان دارم. در روابط اجتماعی با دیگران، قدرت تاثیرگذاری بالایی دارم. اکثر مواقع در انجام کارها عملکرد مثبتی از خودم به جا می‌گذارم. به نظر خودم از شعور اجتماعی بالایی برخوردارم. روابطم با دوستانم به گونه‌ای است که آن‌ها به دوستی با من افتخار می‌کنند. در خانواده‌ام از شأن و احترام بالایی برخوردارم.
۱. خوانایی فضای شهری		<ul style="list-style-type: none"> • در محله ما علایم راهنما یا تابلو برای پیدا کردن آسان مسیراها و گم نشدن شهروندان وجود دارد. در محله ما کوچه‌های تنگ و پر پیچ و خم وجود ندارند. در محله ما مکان‌های شاخص و مطرخی همچون اماکن فرهنگی و اجتماعی وجود دارد. در محله ما تیرهای چراغ برق و روشنایی مناسب به میزان قابل توجهی وجود دارد.
۲. دسترسی به خدمات شهری		<ul style="list-style-type: none"> • در محله ما مغازه‌های زیادی وجود دارند. در محله ما اماکن تفریحی و ورزشی به میزان مناسبی وجود دارد. در محله ما ایستگاه‌های حمل و نقل عمومی و در دسترس به میزان مناسبی وجود دارد.
فضاهای بی‌دفاع شهری	۳. تراکم فعالیت در فضا	<ul style="list-style-type: none"> • در محله ما با تاریخ شدن هوا می‌توان شاهد کاهش رفت و آمد افراد بود. محله ما یک محله شلوغ و پر رفت و آمد است. در محله ما فضاها و زمین‌های خالی زیادی وجود دارند.
۴. معماری فضای شهری		<ul style="list-style-type: none"> • در محله ما پل‌ها یا زیرگذرهای بدون امکانات نور (روشنایی) وجود ندارد. در محله ما ساختمان‌های متروکه و نیمه‌کاره وجود ندارد. در محله ما بوستان‌ها و فضاهای شهری به صورت پراکنده طراحی شده‌اند. در محله ما بافت‌ها و ساختمان‌های پریچ و خم وجود ندارد.
۵. نظارت مداوم شهری		<ul style="list-style-type: none"> • در محله ما افراد غریبه یا ناشناس زیادی وجود دارند. در محله ما اماکن انتظامی و گشت پلیس وجود دارد. روزانه افراد گمنام یا ناشناس زیادی به محله ما وارد می‌شوند. در محله ما فضای پیاده‌روی به قدر کافی وجود ندارد.

برای ارزیابی اعتبار ابزار تحقیق از نظرات کارشناسان و اساتید (اعتبار صوری) و اعتبار سازه‌ای همگرا و برای ارزیابی میزان پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید (جدول ۲). برای تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و AMOS و با استفاده از آزمون‌های آماری همبستگی پیرسون و تحلیل چندمتغیره (مدل سازی معادله ساختاری) استفاده شده است.

جدول ۲

اعتبار و پایایی متغیرهای تحقیق

متغیر	کیفیت زندگی شهری	فضاهای بی‌دفاع شهری	خشنوت شهری
اعتبار همگرا	۰/۴۰	۰/۵۰	۰/۷۵
آلفای کرونباخ	۰/۷۸	۰/۸۱	۰/۸۲

یافته‌ها و بحث

از لحاظ تعداد پاسخگویان، ۴۷/۹۱ درصد (۱۸۴ نفر) مشارکت‌کنندگان مرد و ۵۲/۰۹ درصد (۲۰۰ نفر) زن هستند. پاسخگویان در بازه سنی ۱۸ تا ۳۵ قرار دارند و میانگین سنی آن‌ها ۲۸/۵۶ سال است. ۵۱ درصد پاسخگویان مجرد، ۴۷/۴ درصد متأهل و ۱/۶ درصد نیز مطلقه هستند. از لحاظ تحصیلات، ۱/۶ درصد پاسخگویان دارای تحصیلات راهنمایی، ۸/۳ درصد دبیرستان و دیپلم، ۹/۴ درصد کاردانی، ۴۱/۱ درصد کارشناسی، ۳۴/۹ درصد کارشناسی‌ارشد و ۴/۷ درصد نیز دکتری هستند. همچنین، از لحاظ وضعیت اشتغال، ۵۷/۸ درصد پاسخگویان شاغل، ۹/۴ درصد بیکار، ۱۰/۲ درصد خانه‌دار و ۲۲/۷ درصد دانشجو بودند. علاوه بر این، ۶۲ درصد پاسخگویان گیلکی، ۱۷/۷ درصد فارس، ۷ درصد ترک، ۵/۲ درصد تالشی و ۸/۱ درصد نیز از سایر قومیت‌ها (مازنی، کرد، تات) هستند.

ارزیابی پاسخگویان از سه متغیر پژوهش و شاخص‌های آن‌ها نشان می‌دهد که میانگین به دست آمده برای متغیر کیفیت زندگی و شاخص‌های آن (به جز شاخص منزلت نقشی)، فضاهای بی‌دفاع شهری و شاخص‌های آن و خشونت شهری (و شاخص‌های آن) در سطح متوسطی از نمونه آماری قرار گرفته‌اند. این بدین معنا است که کیفیت زندگی شهری، بی‌دفاع بودن فضاهای شهری و خشونت شهری در سطح متوسطی قرار دارند و بخش قابل توجهی از پاسخگویان آن‌ها را تجربه کرده‌اند (جدول ۳).

جدول ۳

توزیع میانگین متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق

متغیر	حد اقل	حداکثر	انحراف معیار	میانگین
احساس بهزیستی	۹	۴۴	۶/۹۶	۲۲/۵۳
احساس رضایت از زندگی در اجتماع	۱۱	۳۰	۳/۹۴	۲۰/۴۲
استانداردهای شهروندی	۲۰	۵۵	۷/۴۹	۳۵/۳۶
منزلت نقشی	۸	۳۲	۴/۵۷	۱۵/۷۷
کیفیت زندگی شهری (کل)	۵۵	۱۴۷	۱۶/۴۸	۹۴/۱۰
خوانایی فضای شهری	۴	۲۰	۳/۰۴	۱۰/۸۴
دسترسی به خدمات شهری	۳	۱۵	۲/۳۲	۹/۲۹
تراکم فعالیت در فضا	۳	۱۵	۲/۳۰	۸/۹۵
معماری فضای شهری	۸	۱۶	۱/۸۱	۱۲/۰۶
نظارت مداوم شهری	۴	۲۰	۳/۴۵	۱۳/۸۵
فضاهای بی‌دفاع شهری (کل)	۲۷	۷۵	۶/۵۹	۵۵/۰۱
خشونت روانی	۹	۳۵	۵/۸۲	۲۴/۷۸
خشونت اجتماعی	۷	۳۵	۶/۰۱	۲۵/۰۱
خشونت اقتصادی	۷	۳۵	۶/۱۸	۲۳/۵۲
خشونت فیزیکی	۷	۳۵	۶/۰۹	۲۲/۲۳
خشونت شهری (کل)	۳۰	۱۴۰	۶/۵۹	۹۵/۵۵

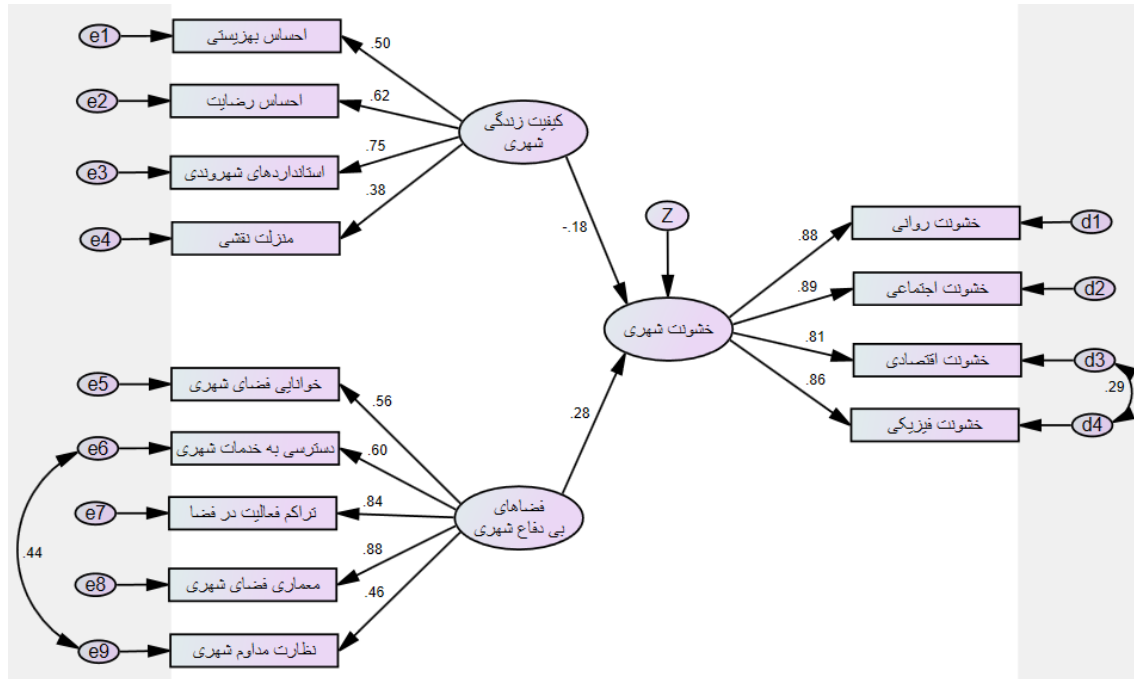
برای آزمون رابطه کیفیت زندگی شهری و فضاهای بی‌دفاع شهری با خشونت شهری از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. تحلیل داده‌ها بیانگر آن است که بین کیفیت زندگی شهری و خشونت شهری و ابعاد آن (خشونت اجتماعی، خشونت روانی، خشونت فیزیکی و خشونت اقتصادی) با توجه به سطح معناداری به دست آمده که کوچکتر از ۰/۰۵ است، همبستگی معنادار معکوسی وجود دارد؛ به طوری که با افزایش میزان کیفیت زندگی شهری، گرایش به خشونت شهری (و ابعاد آن) کاهش پیدا می‌کند. اما بین فضاهای بی‌دفاع شهری و خشونت شهری و ابعاد آن (خشونت اجتماعی، خشونت روانی، خشونت فیزیکی و خشونت اقتصادی) با توجه به سطح معناداری به دست آمده که کوچکتر از ۰/۰۵ است، همبستگی مستقیمی وجود دارد؛ این بدین معنا است که با افزایش فضاهای بی‌دفاع، گرایش به خشونت شهری نیز تقویت می‌شود (جدول ۴).

جدول ۴

همبستگی متغیرهای کیفیت زندگی شهری و فضاهای بی‌دفاع شهری با خشونت شهری و ابعاد آن

متغیر مستقل	متغیر وابسته و شاخص‌های آن	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری
کیفیت زندگی شهری	خشونت روانی	-۰/۲۵	۰/۰۰۰
	خشونت اجتماعی	-۰/۲۸	۰/۰۰۰
	خشونت اقتصادی	-۰/۱۹	۰/۰۰۰
	خشونت فیزیکی	-۰/۲۲	۰/۰۰۰
	خشونت شهری	-۰/۲۶	۰/۰۰۰
فضاهای بی‌دفاع شهری	خشونت روانی	۰/۲۳	۰/۰۰۰
	خشونت اجتماعی	۰/۲۵	۰/۰۰۰
	خشونت اقتصادی	۰/۳۳	۰/۰۰۰
	خشونت فیزیکی	۰/۲۴	۰/۰۰۰
	خشونت شهری	۰/۲۹	۰/۰۰۰

به منظور آزمون مدل نظری پژوهش از مدل سازی معادلات ساختاری (با بهره گیری از نرم افزار Amos) استفاده شده است. در واقع، در پژوهش حاضر به منظور مشخص نمودن تأثیر متغیرهای کیفیت زندگی شهری و فضاهای بی دفاع شهری بر خشونت شهری، مدل نظری یا تدوین شده در بین پاسخگویان مورد آزمون قرار گرفته است.

شکل ۱. مدل معادله ساختاری برای آزمون تأثیر کیفیت زندگی شهری و فضاهای بی دفاع شهری بر خشونت شهری

با توجه به مدل بالا، اطلاعات جدول زیر بیانگر آن است که، کیفیت زندگی شهری با توجه به سطح معناداری به دست آمده (۰/۰۰۰) به مقدار $-۰/۱۸$ بر خشونت شهری تأثیر دارد؛ به طوری که با افزایش کیفیت زندگی شهری، گرایش به خشونت شهری کاهش می یابد. همچنین تأثیر فضاهای بی دفاع شهری بر گرایش به خشونت شهری با توجه به سطح معناداری به دست آمده (۰/۰۱۴) برابر با $-۰/۲۸$ است؛ به نحوی که افزایش دسترسی به فضاهای بی دفاع شهری، گرایش جوانان به خشونت شهری افزایش می یابد (جدول ۵).

جدول ۵

ارزیابی تأثیر کیفیت زندگی شهری و فضاهای بی دفاع شهری بر خشونت شهری

سطح معناداری	نسبت بحرانی	وزن رگرسیونی غیراستاندارد	وزن رگرسیونی استاندارد	
۰/۰۰۰	-۴/۰۳	-۰/۵۲	-۰/۱۸	تأثیر کیفیت زندگی شهری بر خشونت شهری
۰/۰۱۴	۲/۴۴	۱/۱۵	۰/۲۸	تأثیر فضاهای بی دفاع شهری بر خشونت شهری

در جدول زیر تعدادی از مهم ترین معیارهای برازش و تفسیر آن ها به همراه مقادیر قابل قبول آن در مدل مفروض آمده است. به طور کلی می توان گفت که عمده شاخص های برازش مدل قابل قبول هستند. بنابراین مدل ترسیم شده، مدلی است که می تواند تا حدودی داده های ما را با مدل نظری تطبیق دهد. به عبارت دیگر، مدل ما نشان می دهد که داده های تجربی ما می توانند به صورت مطلوبی با نظریه ها پوشش داده شوند (جدول ۶).

جدول ۶

معیارهای برازش مدل و تفسیر برازش قابل قبول

وضعیت پذیرش	تفسیر	سطح قابل قبول	مقدار حاصل در مدل مفروض	معیار برازش مدل
قابل قبول	مقدار نزدیک به ۰/۹۵ منعکس کننده یک برازش مطلوب است.	۰ (عدم برازش) تا ۱ (برازش کامل)	۰/۹۲	نیکویی برازش (GFI)
قابل قبول	مقدار نزدیک به ۰/۹۵ منعکس کننده یک برازش مطلوب است.	۰ (عدم برازش) تا ۱ (برازش کامل)	۰/۹۱	نیکویی برازش اصلاح شده (AGFI)
قابل قبول	مقدار کمتر از ۰/۰۸ یک برازش خوب را نشان می‌دهد.	کوچکتر از ۰/۰۸	۰/۰۶	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA)
قابل قبول	مقدار نزدیک به ۰/۹۵ منعکس کننده یک برازش مطلوب است.	۰ (عدم برازش) تا ۱ (برازش کامل)	۰/۹۲	CFI
قابل قبول	مقدار نزدیک به ۰/۹۵ منعکس کننده یک برازش مطلوب است.	۰ (عدم برازش) تا ۱ (برازش کامل)	۰/۹۱	برازش هنجار شده (NFI)
تا حدی قابل قبول	مقدار کمتر از ۱ نشان‌دهنده ضعف برازش و مقدار بیشتر از ۵ منعکس کننده نیاز به بهبود است.	۱ تا ۵	۵/۴۳	کای اسکور نسبی (CMIN/DF)
قابل قبول	بالاتر از ۰/۵۰ یا ۰/۶۰		۰/۶۵	شاخص برازش هنجار شده مقتصد (PNFI)
قابل قبول	بالاتر از ۰/۵۰ یا ۰/۶۰		۰/۶۲	برازش تطبیقی مقتصد (PCFI)
تا حدی قابل قبول	مقادیر نزدیک به ۱ حاکی از هزینه کمتر محقق در آزاد کردن پارامترهاست.	۰ تا ۱	۰/۸۸	نسبت اقتصاد (PRATIO)

نتیجه‌گیری

شهرها به‌رغم تمام دستاوردهای تمدنی، انسانی و توسعه‌ای که داشته‌اند امروزه مملو از عدم تعادل‌های فضایی، اجتماعی و زیست محیطی هستند که تمام فعالیت‌های انسانی و کالبدی را تهدید می‌کند. گسترش شهرها همواره با مسائل و مشکلاتی همراه بوده که یکی از مهمترین آن‌ها به‌ویژه در شهرهای بزرگ، مسئله «خشونت شهری» است. برخی از فضاهای شهری به دلیل شرایط کالبدی خاص یا ویژگی‌های عملکردی در آن فضا، می‌توانند زمینه‌ساز خشونت شهری باشد که به آن‌ها فضاهای بی‌دفاع شهری گفته می‌شود. این فضاها بنا به ویژگی‌های فیزیکی و کالبدی و اجتماعی، فضایی دنج و مطمئن برای فعالیت‌های غیرمجاز و ناهنجار محسوب می‌شوند زیر پله‌های شهری، داخل زیرگذرها، پلهای هوایی، ساختمان‌های متروکه و رها شده، حاشیه پابانه‌ها مواردی از فضاهای بدون دفاع در شهرها هستند و محیطی مساعد برای تخطی از قواعد و هنجارهای زندگی شهری شده و زمینه انواع خشونت و جرم را فراهم می‌نمایند. نتایج تحقیق هم در این زمینه نشان می‌دهد که بین فضاهای بی‌دفاع شهری و خشونت شهری و شاخص‌های آن (خشونت روانی، خشونت اجتماعی، خشونت اقتصادی و خشونت فیزیکی) همبستگی مستقیمی وجود دارد؛ به طوری که با افزایش فضاهای بی‌دفاع در شهر، گرایش به خشونت شهری نیز افزایش می‌یابد. در مدل تجربی پژوهش نیز نشان داده شد که فضاهای بی‌دفاع شهری (۰/۲۸) بر خشونت شهری تاثیر دارد. این یافته در راستای یافته‌های پژوهش‌های محسنی تبریزی و همکاران (۱۳۹۰)، ناییب و همکاران (۱۳۹۰)، توکلی یرکی (۱۳۹۴)، محسنی و همکاران (۱۳۹۵) و شیخ‌ویسی و همکاران (۱۳۹۹) است که در مطالعات‌شان نشان دادند فضاهای بی‌دفاع، نقش بسیار مهمی در ایجاد حس ترس و ناامنی ناشی از احتمال وقوع جرم و خشونت دارند. به عبارت دیگر، فضاهای بی‌دفاع شهری ارائه‌کننده شرایط و وضعیتی هستند که فرصت مناسبی را برای وقوع هر گونه مزاحمت و خشونت و ایجاد ترس فراهم می‌نمایند. در واقع، فضاهای شهری به نحوی محرک خشونت هستند، اینکه فراوانی جرم و خشونت در مکانی بیشتر از مکان‌های دیگر است؛ امری تصادفی و اتفاقی نیست. از منظر اندیشمندان جامعه‌شناسی و شهرسازی رابطه‌ای بین مکان و رفتار وجود دارد و رفتار می‌تواند با توجه به تاثیر مکان اصلاح گردد و با طراحی مناسب، محیط فیزیکی قادر خواهد بود با از

بین بردن گوشه‌های پنهان، مکان‌های مخفی و راه‌های مناسب فرار، مانع رفتارهای مجرمانه شود. به گونه‌ای که در پژوهش محسنی و همکاران (۱۳۹۵) ملاحظه شد در شهر تهران فضاها و مکان‌هایی که طراحی مناسب داشتند توان جرم خیزی‌شان کمتر و احساس رضایتمندی شهروندان بیشتر بود. در واقع، محیط فیزیکی قادر است از طریق افزایش کنترل، مراقبت و نظارت فضاهای شهری، دسترس بودن و مداخله شهروندان در استفاده از فضا، باعث کاهش خشونت شود.

سایر یافته‌های پژوهش نیز بیانگر آن است که بین کیفیت زندگی شهری و خشونت شهری و شاخص‌های آن (خشونت روانی، خشونت اجتماعی، خشونت اقتصادی و خشونت فیزیکی) همبستگی معکوسی وجود دارد؛ به طوری که با افزایش کیفیت زندگی شهری، گرایش به خشونت شهری کاهش می‌یابد. در مدل تجربی پژوهش نیز نشان داده شد که کیفیت زندگی شهری (۰/۱۸-) بر خشونت شهری تاثیر دارد. این یافته در راستای یافته‌های پژوهش‌های مبارکی و صلاحی (۱۳۹۱) و دیویس (۲۰۲۰) است. در خصوص ارتباط کیفیت زندگی شهری و خشونت شهری، یافته‌های پژوهش‌های صورت گرفته نشان می‌دهند که جرم و خشونت بر احساس بهزیستی، سلامت اجتماعی و کیفیت زندگی افراد تاثیر دارد. در محیط‌های اجتماعی یا فضاهایی که خشونت و جرم وجود دارد، احساس رضایت، احساس بهزیستی، سازگاری و تطابق فرد با جامعه بر کیفیت زندگی افراد تاثیر می‌گذارد (مکی کی و میلنر^۱، ۲۰۰۰؛ لورنس^۲ و همکاران، ۲۰۱۴) در این زمینه، جکسون و استفورد^۳ (۲۰۰۹) ضمن بیان این که جرم و جنایت می‌تواند به طور گسترده‌ای بر کیفیت زندگی افراد و همچنین انسجام و نظم اجتماعی تاثیر منفی داشته باشد، خشونت شهری را تجلی مجموعه‌ای از اضطراب‌های اجتماعی و سیاسی می‌دانند که به چرخه‌ای تبدیل می‌شود و طی آن، نگرانی‌ها و اضطراب‌های مرتبط با جرم منجر به کاهش سلامتی و کیفیت زندگی شده و از سوی دیگر، کاهش سلامتی منجر به درک بیشتر آسیب‌پذیری نسبت به قربانی شدن می‌شود. از سوی دیگر، در محیط‌های اجتماعی یا مناطقی که افراد از کیفیت زندگی مناسبی (احساس رضایت پایین، پایین بودن میزان خدمات و استانداردهای شهروندی، پایین بودن احساس بهزیستی و...) برخوردار نیستند، میزان جرم و خشونت بالایی در آن مناطق احساس می‌شود. کیفیت زندگی شیوه و روشی است که فرد یک زندگی خوب را تعریف می‌کند و معمولاً اشاره به شادکامی دارد. افرادی که کیفیت زندگی بالایی دارند، احساس زیاد لذت و خوشی و ناراحتی کم دارند و از زندگی‌شان احساس رضایت می‌کنند. وجود یا عدم فشارهای روانی و به ویژه فشارهای روانی در زندگی شهری، تاثیر به‌سزایی در تعیین کیفیت زندگی فرد دارد. زندگی در مناطق شهری که از کیفیت زندگی پایینی برخوردارند مملو از فشارهای روانی مزمنی است. وجود خانه‌های متراکم و کوچک با مصالح ساختمانی بی کیفیت، جمعیت انبوه، عدم ارائه خدمات شهری مناسب، عدم ارائه خدمات بهداشتی مناسب، دفع نامناسب فاضلاب، وجود انواع و اقسام آسیب‌های اجتماعی و غیره باعث می‌شود که افراد از کیفیت زندگی پایینی برخوردار باشند و از زندگی خود احساس رضایت نداشته باشند. لذا با کاهش کیفیت زندگی در بین شهروندان، خشونت شهری افزایش می‌یابد.

منابع

- توکلی یرکی، علی. (۱۳۹۴). نقش فضاهای بی‌دفاع در بروز آسیب‌های اجتماعی (محل‌های هنردی و عودلاجان؛ شهرداری منطقه ۱۲ تهران). پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد. دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده علوم زمین، گروه آموزشی جغرافیا.
- جاجرمی، حسین. (۱۳۸۷). امنیت اجتماعی. مجموعه مقالات همایش ملی پیشگیری از جرم، تهران: معاونت اجتماعی ناجا.
- چپمن، دیوید. (۱۳۸۶). آفرینش محلات و مکان‌ها در محیط انسان ساخت. ترجمه شهرزاد فریادی و منوچهر طیبیان، تهران: دانشگاه تهران.
- چرمایف، سرگیوس ایوان. (۱۳۹۵). عرصه‌های زندگی جمعی و خصوصی. ترجمه منوچهر مزینی، تهران: دانشگاه تهران.
- حسینی عباس آبادی، محمد و طالعی، محمد. (۱۳۹۵). ارزیابی کیفیت زندگی شهری مبتنی بر داده‌های آماری و مکانی. علوم و فنون نقشه برداری، ۴۶(۴)، ۴۱-۶۵.
- حکیمی، هادی، تیموری، ایرج و جعفری مهرآبادی، مریم. (۱۳۹۴). سنجش نگرش زنان تحصیل کرده به فضاهای بی‌دفاع شهری (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه تبریز). پژوهشنامه جغرافیایی انتظامی، ۳(۱۱)، ۲۵-۵۳.
- ربانی خوراسگانی، علی و کیانپور، مسعود. (۱۳۸۶). مدل پیشنهادی برای سنجش کیفیت زندگی؛ مطالعه موردی: شهر اصفهان. مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان، ۴(۵۸-۵۹)، ۶۷-۱۰۸.

1. McKee & Milner
2. Lorenc
3. Jackson & Stafford

- ربیع، مرجان. (۱۳۹۴). نقش آموزش‌های شهروندی در بروز رفتارهای خشونت‌آمیز شهری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده علوم اجتماعی، گروه علوم اجتماعی.
- سفیری، مسعود. (۱۳۹۵). کالبدشکافی خشونت، تهران: نی.
- شیخ‌ویسی، یاسر، صبوری خسروشاهی، حبیب و محسنی، رضاعلی. (۱۳۹۹). بررسی رابطه بین فضاهای بی‌دفاع شهری و رفتارهای خشونت‌آمیز شهر تهران. امنیت ملی، ۱۰(۳۶)، ۳۴۹-۳۷۶.
- صدیق سروستانی، رحمت‌اله. (۱۳۹۸). آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی)، تهران: سمت.
- علیزاده، کتابون و عنبر، سیدحسین. (۱۳۹۶). نقش فضاهای بی‌دفاع شهری در وقوع جرم با تاکید بر پارک‌های منطقه ۹ مشهد. پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۸(۲۹)، ۱۴۱-۱۶۰.
- کلاتری، عبدالحسین و موسی‌پور، لیلا. (۱۳۹۳). تمایلات ضدشهرگرایی در بین شهروندان تهرانی. تهران: مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.
- کلاتری، محسن، قزلباش، سمیه و یغمایی، بام‌شاد. (۱۳۹۰). تحلیل الگوهای فضایی بزهکاری در مناطق اسکان غیر رسمی شهرها (مورد مطالعه: منطقه اسکان غیررسمی بی‌سیم). جغرافیا و توسعه، ۹(۲۴)، ۱۷۳-۱۹۲.
- لطفی، صدیقه، فرجی ملائی، امین، منوچهری، ایوب و عطیمی، آزاده. (۱۳۹۰). تحلیل کیفیت زندگی شهری با استفاده از روش آنتروپی و تکنیک SAW مورد مطالعه بافت شهری میاندوآب. جغرافیا و آمایش سرزمین مکان، ۱۱(۱)، ۶۹-۸۷.
- لنگ، جان (۱۳۹۵). آفرینش نظریه معماری: نقش علوم رفتاری در طراحی محیط، ترجمه علیرضا عینی‌فر، تهران: دانشگاه تهران.
- مبارکی، محمد و صلاحی، سمیه. (۱۳۹۱). کیفیت خدمات شهری، تعهدات شهروندی و حس تعلق اجتماعی. رفاه اجتماعی، ۱۳(۵۰)، ۲۷۵-۳۱۵.
- محسنی، رضاعلی، میکائیلی، جعفر و طالب‌پور، اکبر. (۱۳۹۵). تبیین جامعه‌شناختی رابطه بین فضاهای بی‌دفاع شهری با خشونت‌های شهری (مورد مطالعه شهر تهران). دوفصلنامه پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۵(۹)، ۱۲۵-۱۵۴.
- محسنی تبریزی، علیرضا. (۱۳۹۰). وندالیسم: مبانی روانشناسی اجتماعی، تهران: آن.
- محسنی تبریزی، علیرضا، قهرمانی، سهراب و یاهک، سجاد. (۱۳۹۰). فضاهای بی‌دفاع شهری و خشونت (مطالعه موردی فضاهای بی‌دفاع شهری). جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۲(۴)، ۵۱-۷۰.
- محمدی، جمال و باقری کشکولی، علی. (۱۳۹۶). تحلیل تطبیقی رابطه بین فقر و خشونت شهری با استفاده از مدل ویکور (مطالعه موردی: محله‌های شهر یزد). جغرافیای اجتماعی شهری، ۴(۲)، ۱۰۳-۱۲۸.
- محمدی، محمد صدیق، گنجی، محمد و احمدی، یعقوب. (۱۳۹۸). تبیین وضعیت خشونت ساختاری در شهر سنج. مطالعات اجتماعی ایران، ۱۱(۱)، ۱۰۸-۱۳۲.
- منصوری، فریدین، غنیمتی، حسن و نفر، زینت. (۱۳۹۶). رابطه فضاهای بی‌دفاع شهری با افزایش جرایم شهری در شهر کرمانشاه. پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، ۵(۱۸)، ۱۳۵-۱۶۲.
- موصوی، نفیسه و لاجوردی، علیرضا. (۱۳۹۳). مطالعه تطبیقی کیفیت زندگی شهری در ایران. پژوهش‌های اقتصادی، ۱۴(۲)، ۶۹-۹۵.
- میکائیلی، جعفر. (۱۳۹۵). بررسی رابطه بین فضاهای بی‌دفاع شهری با خشونت‌های شهری در تهران و تحلیل جامعه‌شناختی آن. رساله دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده علوم اجتماعی، گروه جامعه‌شناسی.
- نایی، هوشنگ، صدیق سروستانی، رحمت‌اله و قهرمانی، سهراب. (۱۳۹۰). نقش فضاهای بی‌دفاع شهری در رفتارهای خشونت‌آمیز. دانش انتظامی، ۱۱(۱)، ۱۹۹-۲۳۱.
- وظیفه‌دوست، حسین و امینی، مهدی. (۱۳۸۸). بررسی میزان اهمیت شاخص‌های کیفیت زندگی شهری تهران؛ از دیدگاه مدیران و متخصصان مدیریت شهری. مطالعات مدیریت شهری، ۱۱(۳)، ۱-۱۸.
- یعقوبی چوبری، علی. (۱۳۹۶). تبیین جامعه‌شناختی خشونت در استان گیلان: تحلیل مسائل و آسیب‌های اجتماعی کشور. تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.

References

- Aliu, F. (2015). Urban violence and the challenges of Negeria. *Foreign Policy*, 18(1), 49-64.
- Chraif, M., & Dumitru, D. (2015). Gender differences on wellbeing and quality of life at young students at psychology. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 180, 1579-1583.
- Coverdill, J. E., López, C. A., & Petrie, M. A. (2011). Race, ethnicity and the quality of life in America, 1972-2008. *Social Forces*, 89(3), 783-805.

- Cuadrado-Ballesteros, B., García-Sánchez, I. M., & Prado-Lorenzo, J. M. (2012). Effects of different modes of local public services delivery on quality of life in Spain. *Journal of Cleaner Production*, 37, 68-81.
- Daryabari, J., Bayat, A., Ismailzaei, N., & Tajik, M. (2016). Urban Defenseless Spaces. Threatening Factor to the Urban Sustainable Development. *Martinia*, 5(2), 323-332.
- Davis, D. (2020). City, nation, network: Shifting territorialities of sovereignty and urban violence in Latin America. *Urban Planning*, 5(3), 206-216.
- Epley, D. R., & Menon, M. (2008). A method of assembling cross-sectional indicators into a community quality of life. *Social Indicators Research*, 88(2), 281-296.
- Ferreira, M., Vicente, S., Duarte, J., Chaves, C. (2015). Quality of Life of Women with Infertility. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, (165), 21-29.
- Ghorbanpour, M., Zali, N., Yourdkhani, M., & Azadeh, S. (2018). Evaluation of Effective Factors on Strengthening Vitality of Urban Walkways (Case Study: Alam-Al-Hoda Walkway in Rasht). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 13(1), 105-123.
- Huq, A. Z., & Rappaport, J. (2022). Symposium Introduction: This Violent City? Urban Violence in Chicago and Beyond. *University of Chicago Law Review*, 89(2), 1.
- Idowu, A. O. (2018). Gang and urban violence prevalence on democratic sustenance. *ABAC Journal*, 38(1), 133-143.
- Jackson, J., & Stafford, M. (2009). Public health and fear of crime: A prospective cohort study. *The British Journal of Criminology*, 49(6), 832-847.
- Jonescu, E. E., Olatunji, O. A., & Foo, J. (2022). Design-led solution for curbing crime: the case study of a major entertainment precinct in Perth, Western Australia. *Journal of Urban Design*, 1-29.
- Lorenc, T., Clayton, S., Neary, D., Whitehead, M., Petticrew, M., Thomson, H., ... & Renton, A. (2012). Crime, fear of crime, environment, and mental health and wellbeing: mapping review of theories and causal pathways. *Health & place*, 18(4), 757-765.
- Luo, X. (2012). *Spatial patterns of neighbourhood crime in Canadian cities: The influence of neighbourhood and city contexts*. Master's thesis, University of Waterloo.
- Marans, R. W. (2012). Quality of urban life studies: An overview and implications for environment-behaviour research. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, (35), 9-22.
- McKee, K. J., & Milner, C. (2000). Health, fear of crime and psychosocial functioning in older people. *Journal of health psychology*, 5(4), 473-486.
- Morenoff, J. D., Sampson, R. J., & Raudenbush, S. W. (2001). Neighborhood inequality, collective efficacy, and the spatial dynamics of urban violence. *Criminology*, 39(3), 517-558.
- Parker, J. S., & Moore, R. H. (2008). Conservation Use and Quality of Life in a Rural Community: An Extension of Goldschmidt's Findings. *Journal of Rural Social Sciences*, 23(1), 235-265.
- Pereira, M., & Canavarro, M. C. (2015). Reliability and validity of the European Portuguese version of the quality of life index EUROHIS-QOL-8 in HIV-infected patients. *Revista Portuguesa de Saúde Pública*, 33(2), 183-187.
- Pourmohammadi, M. R., & Zali, N. (2004). Human Development, Challenges and Prospects (with an Analytical Look at Human Development Indicators in Iran). *Journal of Humanities and Social Sciences*, University of Tabriz, 10(15), 44-52.
- Rapoport, A. (1990). *The meaning of the built environment: A nonverbal communication approach*. University of Arizona Press.
- Trancik, R. (1991). *Finding lost space: theories of urban design*. John Wiley & Sons.
- Turkoglu, H. (2015). Sustainable development and quality of urban life. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 202, 10-14.
- Villarreal, A. (2021). Reconceptualizing urban violence from the global south. *City & Community*, 20(1), 48-58.
- Wakefield, L., & Tait, S. (2015). Crime and violence in formal and informal urban spaces in South Africa citizen security dialogues dispatches from South Africa: foreword. *Stability: International Journal of Security and Development*, 4(1), 1-4.
- World Bank. (2011). *Violence in the city: Understanding and supporting community responses to urban violence*. Washington.
- Zukin, S. (1995). *The cultures of cities*. Oxford: Blackwell.
- Zali, N., & Sarmast, B. (2010). The spatial layout of the urban networks and demographic planning in the 2022 prospective, the case of Azerbaijan. *Strategic Studies Quarterly*, 13(48), 59-89.
- Zali, N., Abizadeh, S., & Bagherinia, A. (2013). New Urbanism and Urban Design, Tools for Changing Behavioral Patterns of the Citizens. *International Journal of Natural & Engineering Sciences*, 7(1).